वि.बा.कुलकर्णी, न्यायिक सदस्य, महाराष्ट्र महसूल न्यायाधिकरण, पुणे खंडपीठ, पुणे यांचेसमोरील कामकाज

Revision Application No.TNC/REV/20/2003/SH

सिद्दम्मा बसय्या तेलंगी, रा.बाभुळगांव, ता.पंढरपूर, जि.सोलापूर **---अर्जदार**

विरुध्द

नरहरी वसंत पवार, रा.नारायण चिंचोली, ता.पंढरपूर, जि.सोलापूर **---जाबदेणार/उत्तराधिकारी**

मुंबई कुळ वहिवाट व शेतजमीन अधिनियम १९४८ चे कलम ७६ नुसार रिव्हिजन अर्ज.

वाद मिळकतीचे वर्णन-

गांव व तालुका	गट नंबर	क्षेत्र हे.आर	आव्हानित केलेला आदेश क्रमांक व दिनांक
बाभुळगांव पंढरपूर	154	1.18	उपविभागीय अधिकारी, पंढरपूर उपविभाग, पंढरपूर, जि.सोलापूर यांन यांचेसमोरील टेनन्सी अपील क्रमांक-७/२००२ मध्ये दि.३१/१२/२००२ रोजी दिलेल आदेश.

न्या य नि र्ण य

प्रस्तुतचा पुनर्निरिक्षण अर्ज अपिल न्यायाधिकरण उपविभागीय अधिकारी,पंढरपुर उपविभाग, पंढरपू, जि.सोलापूर यांनी त्यांचेसमोरील कुळ कायदाचे कलम ७४ अन्वये दाखल झालेले अपील क्र.७/२००२ मध्ये दिलेल्या दि.३१/१२/२००२ रोजीच्या न्यायनिर्णयाचे नाराजीने व्यथीत उत्तरवादी यांनी हा दाखल केलेला आहे. प्रकरण या न्यायाधिकरणासमोर येण्याची पूर्वपिठीका खालीलप्रमाणे विषद करता येईल.

शेतजमिनीचे मुळ जमीन मालक पांडुरंग सोपान चव्हाण हे होते. तर या मिळकतीत उत्तरवादी यांचे वडील वसंत भाऊ पवार हे कुळ म्हणून कृषक दिनी काबीज होते. म्हणून त्यांचे हक्कात ३२ग सह ३२म अन्वये कार्यवाही होवून, कृषक दिनी काबीज असलेल्या कुळास शेतजमिनीची मालकी देण्यात आली. परंतु कलम ३२ग अन्वये मालक झालेल्या कुळाने सन १९७८ चे दरम्यान विवादीत शेतजमीन अटी व शर्तीचे उल्लंघन करून विक्री केली. जेणे करून सदर विक्रीचा व्यवहार हा कलम ४३ ची बाधा येत असल्यामुळे सदर हस्तांतरणाचा व्यवहार बेकायदेशिर ठरविण्यात आला व विवादीत शेतजमीन सरकार जमा करण्यात आली. सरकार जमा झालेली शेतजमीन तहसिलदार तथा शेतजमीन न्यायाधिकरण यांनी कुळ कायद्याचे कलम ८४क नुसार जाहीर प्रगटनाव्दारे वितरीत करण्याचा निर्णय प्रकरण क्रमांक-३२पी /२क/बाभुळगांव, दिनांक १४/८/२००१ अन्वये पारित करून सिद्दम्मा बसय्या तेलंगी यांना ती जमीन वितरित करण्याचा आदेश केला. ३२ग अन्वये मालक झालेल्या शेतजमिनीचे मालक झालेल्या कुळाचे वारस यांनी तीच जमीन ज्यांना खरेदी करण्याचा अधिकार आहे किंवा जमीन फेरवितरीत होत असतांना त्यांचा हक्काचा विचार व्हावा म्हणून तहसिलदार यांचे समोर ते हजर झाले व सदर शेतजमीन आपण खरेदी करू इच्छितो व त्याचा विचार व्हावा अशी विनंती केली आहे.

चौकशीचे दरम्यान तहसिलदार तथा शेतजमीन न्यायाधिकरण यांनी सिद्दम्मा तेलंगी यांना ही जमीन वितरित करण्याचा आदेश दिला आहे. त्याबाबत व्यथीत होवून निवृत्ती पवार यांनी कुळ कायद्याचे कलम ७४

अन्वये अपील क्र.७/२००२ दाखल केले. ते अपील गुणदोषावर दि.३१/१२/२००२ रोजी न्यायनिर्णीत होवून मंजूर करण्यात आले. त्या आदेशाच्या निर्णयाने व्यथीत होवून सिद्दम्मा तेलंगी यांनी ही फेरविचार याचिका अर्जात नमूद केलेल्या कारणावरून दाखल केली आहे.

प्रकरण अत्यंत जुने आहे. खालील उभय न्यायाधिकरणाकडून अभिलेख प्राप्त आहेत. अर्जदार व त्यांचे विधिज्ञ वारंवार संधी देवून देखील गैरहजर राहिले आहेत. जाबदेणार यांचे वतीने त्यांचे विधिज्ञ श्री.पी.एस.पाटील यांचा युक्तीवाद ऐकला पूर्ण अभिलेखाची तपासणी केली. उभय न्यायाधिकरणाचा न्यायनिर्णय वाचला. जुन्या प्रकरणात अर्जदार प्रकरण चालविण्यास इच्छुक दिसत नाही, या कारणावरून काढून टाकणे योग्य वाटत नाही तर, गुणदोषावर न्यायनिर्णय होणे आवश्यक आहे. कारण अपील न्यायाधिकरणाने देखील सरकार जमा झालेल्या जमिनीचे पुढे काय करावे या बद्दल काहीही खुलासा केलेला नाही. थोडक्यात दिर्घ कालावधीपासून प्रलंबित असलेल्या अशा खटल्याचा गुणदोषावर निर्णय होणे आवश्यक आहे. त्यावरून माझे विचारार्थ निर्माण झालेले मुद्दे व त्यावरील सकारण निष्कर्ष मी खालीलप्रमाणे नोंदवितो.

निष्कर्ष:-

क्र.	मुद्दा	उत्तर
१)	अपील न्यायाधिकरण उपविभागीय अधिकारी, पंढरपुर यांनी दिलेला न्यायनिर्णय जो या प्रकरणात आव्हानित आहे तो कलम ७६अ ते क मधील कोणत्या कारणावरून हस्तक्षेपीत होणे आवश्यक आहे काय?	होय
२)	असल्यास अंतिम निर्णय काय ?	अंतिम निर्णयाप्रमाणे

मुंबई कुळ कायदा अधिनियम अंतर्गत मालकी जाहीर झालेल्या शेतजमिनीचे वितरण निर्धारित अटीचे उल्लंघन करून हस्तांतरण झाले व त्या कारणावरून सदर खरेदीचा व्यवहार रद्दबातल ठरवून विवादीत शेतजमीन सरकार जमा झाली एवढ्या हद्दीपर्यंत या प्रकरणात वाद नाही एवढेच नव्हेतर या न्यायाधिरणासमोर हजर असणारे उत्तर वादी मुळ कुळाचे वारसच आहेत, ज्यांच्या वडीलांनी शर्तीचा भंग करून खरेदी विक्री व्यवहार केला आहे. तसेच पूर्ण अभिलेखाची तपासणी केली असता असे दिसून येते की, तहसिलदार तथा शेतजमीन न्यायाधिकरण यांनी कुळ कायदा कलम ८४क अन्वये सरकार जमा झालेल्या जमिनीचे पुर्नःवाटप करीत असतांना जरी संक्षीप्त चौकशी करणे अपेक्षित असले तरी अशा प्रकारचे होणारी चौकशी कायद्यांतर्गत नियमावलीस धरून करणे आवश्यक आहे. विशेषतः महाराष्ट्र कुळ वहिवाट व शेतजमीन अधिनियम नियमावली १९५६ चे नियम २१ चे तंतोतत पालन झाल्याचे दिसत नाही. एवढेच नव्हेतर तहसिलदार तथा शेतजमीन न्यायाधिकरणाकडून जमिनीचे फेरवाटप करीत असतांना व अनेक मागणी दारांपैकी पात्रताधारक निश्चित करीत असतांना त्यांचे धारण क्षेत्र काय होते या संबंधीचा कोणताही पुरावा काळजीपूर्वक पाहिल्याचे दिसत नाही किंबहुना कुळाचे वारस जर शासनाने निर्धारित केलेला दंड अथवा शास्ती परिपूर्ण करून जर ती जमीन घेण्यास पात्र असतील तर तसे का करू नये याबद्दल काहीही निष्कर्ष मांडलेले नाही. थोडक्यात कलम ८४क(४) (i)(ii) या तरतूदींच्या परिणामाचा विचार करून निष्कर्ष नोंदविले नाहीत. तसेच ज्या मागणी दाराचे हक्कात जमीन वितरणाचा आदेश केला त्यांची तरी एकूण धारण क्षेत्र किती होते त्यांना इतरत्र शेतजमीन होती किंवा नाही या संबंधि शपथेवर निवेदन अथवा पुरावा घेतल्याचे दिसून येत नाही. थोडक्यात करण्यात आलेली संक्षिप्त चौकशी विधिवत आणि समाधानकारक नाही. कोणताही न्यायोचित हुकुम करीत असतांना पारदर्शी चौकशी असणे आवश्यक आहे. परंतु सरकार जमा केलेली शेतजमिनीचे पुर्नवाटप करत

असतांना अशी पारदर्शक चौकशी झाल्याचे दिसत नाही. त्यामुळे तहसिलदार तथा शेतजमीन न्यायाधिकरणाने दिलेला न्यायनिर्णय कुळ कायदा कलम ७६ (१)(क) मधील नमूद कसोटीस उतरत नाही. जेणेकरून या न्यायाधिकरणास तहसिलदार तथा शेतजमीन न्यायाधिकरणाचे न्यायनिर्णयात हस्तक्षेप करणे आवश्यक वाटते एवढेच नव्हे तर अपील न्यायाधिकरणाने दिलेला न्यायनिर्णय हा सुध्दा अपुरा व प्रकरणाची पूर्णपणे निर्गती करणारा नाही. कारण ज्या आदेशाने अपील मंजूर केले त्या आदेशाव्दारे तहसिलदार तथा शेतजमीन न्यायाधिकरणाचा आदेश जरी रद्द झाला असला तरी सरकार जमा केलेल्या जमिनीचे फेरवाटपाबाबत काय करावे किंवा कसे करावे याबाबत कोणतेही निर्देश दिलेले नाहीत. यास्तव अपील न्यायाधिकरणाचा न्यायनिर्णय कायद्याचे चौकटीत बसत नाही.

थोडक्यात शर्तीचा भंग करून हस्तांतरीत केलेली शेतजमीन जी शासनाधीन झालेली आहे. तिचे पुर्नवाटप होत असतांना सखोल व पारदर्शी चौकशी होण्यासाठी उभय न्यायाधिकरणाचा न्याय निर्णय रद्द करून या न्यायाधिकरणाच्या अधिकरात या प्रकरणात पुर्नचौकशीचा आदेश होणे आवश्यक वाटते असे निष्कर्ष नोंदवून मुद्या क्र.१ चे उत्तर होय व २ चे उत्तर अंतीम आदेशाप्रमाणे नोंदवून मी खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे.

आ दे श

१) पुनः चौकशी अर्ज अंशतः मान्य करण्यात येत आहे.

२) उपविभागीय अधिकारी, पंढरपूर उपविभाग, पंढरपूर, जि.सोलापूर यांनी यांचेसमोरील टेनन्सी अपील क्रमांक-७/२००२ मध्ये निर्णय दि.३१/१२/२००२ रोजी दिलेला आदेश रद्द करण्यात येत आहे.

३) तहसिलदार तथा शेतजमीन न्यायाधिकरण यांचेसमोरील टेनन्सी प्रकरण क्रमांक ३२पी/२(सी) बाभुळगांव /आय.व्ही.एस./४९० मध्ये निर्णय दि.१४/८/२००१ रोजी दिलेला आदेश रद्द करण्यात येत आहे.

४) प्रस्तुतचे मुळ प्रकरण तहसिलदार तथा शेतजमीन न्यायाधिकरण, पंढरपूर यांचेकडे फेरचौकशी करणेसाठी परत पाठविण्यात येत आहे. चौकशीमध्ये तहसिलदार यांनी सरकार जमा झालेल्या विवादीत शेतजमिनीच्या वाटपासंबंधी असलेल्या नियमावलीचे तंतोतंत पालन करून पूर्ण फेरचौकशी अंती आदेश निर्गमित करावे.